5. ÜNİTE

ADAB-I MUAŞERET

Edep ya Hû

TEMEL KAVRAMLAR

Adap	İtidal	Helal
Selam	Sıla-i rahim	Haram
İlim	Tesettür	Tasarruf
Nezaket	Rızık	

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Adab-ı muaşeret kapsamında olan davranışlar nelerdir? Araştırınız.
2. "Selam", "İslam" ve "Müslüman" kavramları arasındaki ilişkiyi araştırınız.
3. Farklı toplumlarda selamlaşma şekillerinin nasıl olduğuna ve selamlaşma için hangi sözlerin kullanıldığına dair bir araştırma yapınız, sınıfta paylaşınız.
4. "Ahde vefa" ve "sıla-i rahim" kavramlarını sözlükten araştırınız.
5. Kitle iletişim araçlarının yarar ve zararları nelerdir? Konu ile ilgili gazete haberleri bulup sınıfta paylaşınız.

TARTIŞALIM

"Rahmân'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, "selam!" der (geçer)ler."

Furkan suresi, 63. ayet.

Yukarıdaki ayet-i kerimede geçen "selam" kelimesinin manasını araştırıp sınıfta tartışınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selam verin. İşte Allah, düşünesiniz diye ayetleri size böyle açıklar."

Nûr suresi, 61. ayet.

BİLGİ KUTUSU

Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden biri de "es-Selam"dır. Yani O, kullarını her türlü tehlikelerden selamete çıkaran ve cennetteki bahtiyar kullarına selam verendir.

1. SELAMLAŞMA ADABI

Medeni bir insan olarak çevremizde yaşayan kişilerle sosyal ilişkilerimizde gözetmemiz gereken ahlaki kurallardan biri selamlaşmadır. Selamlaşma aynı zamanda Peygamberimizin (s.a.v.) bizlere sünnet olarak bıraktığı en güzel davranıştır.

Selam; esenlik, barış, maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulup rahatlamak demektir. Dinî terim olarak selam; Müslümanların karşılaştıkları zaman, birbirlerine sağlık ve esenlik dileklerini sunmaları, birinin diğerine "Selamün aleyküm" (Selam sizin üzerinize olsun,) ; diğerinin ise: "Ve aleykümü's-selam ve rahmetullahi ve berekâtüh" (Allah'ın selamı, rahmet ve bereketi sizin de üzerinize olsun) demesi birbirlerine yaptıkları duadır. Mü'minlerin birbirlerine yaptıkları dualar Allah (c.c.) katında çok değerlidir. Selamlaşırken mü'minler birbirlerinin dünya ve ahiret mutluluğu için dua istemektedirler. Bu nedenle selamlaşmanın her şeyden önce bir dua olduğu unutulmamalıdır.

Allah (c.c.) selam konusuna büyük önem vermiş ve selamlaşma ile ilgili birtakım prensipler koymuştur: **"Bir selam ile selamlandığınız zaman, siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını gereği gibi yapandır."**[1]

Hz. Peygamber (s.a.v.) de, birçok hadisinde selamın önemi ve yaygınlaştırılmasının gereği üzerinde durmuştur. Bir sahabe Peygamber Efendimize (s.a.v.) "İslam'ın hangi işi daha hayırlıdır." diye sorduğunda, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam*

1. *Nisâ suresi, 86. ayet.*

vermendir.”[2] Bir başka hadis-i şerifinde de Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *“Şüphesiz ki, Allah katında insanların en iyisi, önce selam verendir.”*[3] buyurarak selam vermede acele edip önce davranmanın önemine işaret etmiştir.

Aile fertlerinden başlayarak toplumun bütün bireylerinin birbirleri ile selamlaşması toplumsal hayat için bir zarurettir. Özellikle aile ortamından başlayarak selamı yaymak büyük önem arz etmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **“… Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak birbirinize selam verin…”**[4] buyurulmakta, ev halkıyla selam ile iletişime geçilmesi emredilmektedir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), uzun yıllar yanında kalarak hizmetinde bulunan Hz. Enes'e (r.a.): *“Yavrucuğum! Ailenin yanına gittiğinde onlara selam ver, sana ve ev halkına bereket olsun.”*[5] buyurarak ailedeki bireylerin mutlaka birbirleriyle selamlaşması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca İslam, başkasının evine veya iş yerine ziyarete gidildiğinde mutlaka selam verilmesini ve izin alarak içeriye girilmesini emreder. Konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere geldiğinizde fark ettirip ev halkına selam vermeden içeri girmeyin…”**[6]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), selam vermenin adabını, usulünü beyan etmiş, bu konuda mü'minler için en güzel örnek olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) selam ile ilgili uygulamaları şu şekildedir: *“Küçükler büyüklere, binekli atlı veya arabalı olanlar yayalara, yürüyenler, oturanlara; arkadan gelenler yetişince öndekilere; iki grup karşılaştığı zaman, az olanlar çok olanlara önce selam verirler.”*[7] Kalabalık gruplar arasındaki selamlaşmada ise, gruptan bir kişinin selam vermesi, diğer gruptan da bir kişinin selamı alması yeterlidir. Şayet gruptan hiç kimse selamı almazsa, o grupta bulunan herkes sorumlu olur.

BİLGİ KUTUSU

Selama karşılık veremeyecek durumdakilere, haram işleyenlere ve temiz olmayan yerlerde bulunanlara selam verilmez.

Selamlaşma, insanlar arasında sevgiyi artırır.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

“İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir davranış göstereyim mi? Aranızda selamı yayın.”

Müslim, İman, 93.

---

2. *Buhârî, İman, 20; Müslim, İman, 63.*
3. *Ebû Dâvûd, Edeb, 133.*
4. *Nûr suresi, 61. ayet.*
5. *Tirmizî, İstî'zân, 10.*
6. *Nûr suresi, 27. ayet.*
7. *Buhârî, İsti'zân, 5-6.*

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman de ki: "Selam olsun size! Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı. Şöyle ki: Sizden kim cahillikle bir kabahat işler de sonra peşinden tövbe eder, kendini düzeltirse (bilmiş olun ki) O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

En'âm suresi, 54. ayet.

Peygamberimiz (s.a.v.) toplumdan ayrılan kişinin girerken selam verdiği gibi, çıkarken de selam vermesini tavsiye etmişlerdir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: *"Sizden biriniz bir meclise vardığında selam versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selam versin. Önce verdiği selam, sonraki selamından daha üstün değildir."*[8]

Ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere; selamı yaymak, insanlar arasında dostluk, sevgi ve barışın yaygınlaştırılması, Müslümanların kalplerinin birbirlerine ısındırılması bakımından son derece önemlidir.

Selam insanlar arasında huzur, mutluluk, barış ve esenliğin gerçekleşmesi için yapılan bir davranış ve birbirlerinin farkında olduklarını anlatan ifadelerdir. İslam toplumunda bütün Müslümanlarla sevgi, saygı ve samimiyet duygularının geliştirilebilmesi için selamlaşmak gereklidir.

Her milletin bir selamlaşması vardır. İslam milletinin selamlaşması da karşılaştıklarında "es-selamü aleyküm" cümlesi ile olan selamlaşmadır. Selamın yerini "merhaba, günaydın, tünaydın, hayırlı günler" gibi kelime veya cümleler dolduramaz. Ancak selam verdikten sonra bu kelimeleri kullanmakta sakınca yoktur.

"Yer genişliği" anlamındaki "merhaba" selamlama değil bir ağırlama terimidir. Bu itibarla gelen birine "merhaba" denir. "Darlık çekmeyesin, geniş olasın, rahat edesin." şeklinde bir ağırlama tarzıdır ki, Anadolu'da yaygın bir âdettir. Gelen, selam verir. Bulunanlar selamı "aynen, ya da daha güzeli ile" iade ederler. Sonra da "merhaba" derler. "Merhaba" terimi, bu anlamda Resulullah Efendimiz tarafından da çokça kullanılmıştır. İslam âlimleri de buna dayanarak, gelenin selamı alındıktan sonra ona "merhaba" demenin "müstehap" olduğu hükmünü benimsemişlerdir.

اَلسَّلَامُ

Es Selam

Allah'ın (c.c.) isilerinden biri de Es-Selam'dır.

TAMAMLAYALIM

Bana selam verildiğinde kendimi iyi hissediyorum; çünkü ....

Bana selam verilmediğinde kendimi kötü hissediyorum; çünkü ....

Bir ortama girdiğimde selam vermeliyim; çünkü ....

Selam ve Müslüman kelimeleri birbirinden ayrı düşünülemez; çünkü ....

Selamlaşırken kullandığım kelimeyi doğru seçmeliyim; çünkü ....

Yukarıdaki cümlelerde bırakılan boşlukları tamamlayınız.

8. *Ebû Dâvûd, Edeb, 139.*

Müslümanlar arasında, bir dostluk ve iyi niyet işareti olan selamı vermek sünnet; almak ise farzdır. Netice itibariyle birlik ve beraberliği, sevgi ve saygıyı artıran "selamlaşma"nın varlığı ve sürekliliği çok önemlidir. Selam vermek, verilen selamı almak ve selamı yaymak, her Müslüman'ın temel vazifelerinden biridir.

2. KONUŞMA ADABI

İnsan, sosyal bir varlıktır. Bu nedenle iletişim kurmak insan için aslî bir ihtiyaçtır. İnsanlar arası iletişim her şeyden önce sözcükler aracılığı ile olur. Bu nedenle sağlıklı ortamlar için doğru iletişim kurmayı bilmek gerekir.

Allah (c.c.) ve Resulü (s.a.v.), insanların veciz sözlerle, güzel ifadelerle konuşmalarını, kullanacakları her kelimeyi dikkatle seçmelerini tavsiye etmektedirler.[9] Kur'an-ı Kerim'de, konuşma adabına dair verilen bazı ilkeler şu şekildedir: Zalimlere karşı yumuşak söz (kavlen leyyinen)[10], yoksula karşı gönül alıcı bir söz (kavlen meysûren)[11], anne-babaya tatlı söz (kavlen kerimen)[12], kalbinde hastalık olanlara karşı yerinde ve uygun söz (kavlen ma'rufen)[13], bütün insanlara karşı doğru söz (kavlen sediden)[14], tebliğ için açık, anlaşılır ve hikmetli söz (kavlen beliğan).[15]

Peygamberimiz (s.a.v.) söz söylemeye dair bazı ölçüler belirlemiş ve Müslümanlara konuşma adabını öğretmeyi gaye edinmiştir. *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya da sussun."*[16] buyurarak konuşma adabının sınırlarını özetlemiştir. Başka hadislerinde *"Güzel söz sadakadır."*[17], *"Yarım hurma vermek suretiyle de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyun. O kadarını da bulamayanlar, güzel bir sözle olsun kendilerini korusunlar."*[18] buyurarak güzel söz söylemenin salih amel olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca Sevgili Peygamberimiz, dilini ve iffetini koruyan Müslümanların cennetteki derecesinin yükseleceğini ifade etmiştir.[19]

Yüksek sesle ve hakaret ederek konuşmayınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Allah, zulme uğrayanın dile getirmesi dışında, çirkin sözün açıklanmasını sevmez. Şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."

Nisâ suresi, 148. ayet.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Allah'ı zikretmeksizin çok konuşmayın! Allah'ın zikri dışında çok söz söylemek kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanların ise Allah'tan en uzak kimseler olduğunda şüphe yoktur."

Tirmizî, Zühd, 62.

9. bk. Bakara suresi, 104. ayet; Nisâ suresi, 46. ayet; Buhârî, Edeb 100, Deavât 6.
10. bk. Tâ-hâ suresi, 44. ayet.
11. bk. İsrâ suresi, 28. ayet.
12. bk. İsrâ suresi, 23. ayet.
13. bk. Ahzâb suresi, 32. ayet.
14. bk. Ahzâb suresi, 70. ayet.
15. bk. Nisâ suresi, 63. ayet.
16. Buhârî, Edeb, 31
17. Buhârî, Edeb, 34.
18. Buhârî, Zekât, 10; Müslim, Zekât, 66.
19. bk. Buhârî, Rikak, 23.

TARTIŞALIM

Söz ola kese savaşı söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz

Yunus Emre

Yukarıdaki beyti söz söyleme adabı açısından tartışınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."

Zümer suresi, 9. ayet.

YORUMLAYALIM

"Hikmet mü'minin yitiğidir; onu nerede bulursa alır."

İbn Mâce, Zühd, 15; Tirmizî, İlim, 19.

Yukarıdaki hadisi ilim adabı açısından yorumlayınız.

HATIRLAYALIM

"İlim ancak öğrenmekle elde edilir."

Buhârî, İlim, 10.

Peygamber Efendimiz *"İnsanlara anlayabilecekleri şekilde konuşunuz."*[20] buyurarak konuştuğumuz kişinin genç, yaşlı, çocuk olmasını, bilgi seviyesini ve içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurmamızı tavsiye etmektedir.

İnsanlara üstünlük taslamak, bilgili olduğunu göstermek niyetiyle yapılan konuşmalar ahlaki değildir. Samimiyet taşımayan, yapmacık olan bu tür sözler, dinimiz tarafından yasaklanmıştır.[21]

Konuşurken, başkalarını dışlayarak fısıldaşmalar da doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.v.), bu davranışın yalnız kalan kimseyi üzeceğini söyleyerek doğru bulmamış ve *"İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında gizli konuşmasın. Çünkü bu o şahsı üzer."*[22] buyurmuştur. Ayrıca bir mecliste konuşurken ilk söz hakkının büyüklere ait olduğu unutulmamalıdır. Nitekim bir olayı anlatmak üzere yaş olarak en küçük olan Abdurrahman b. Sehl söze başlayınca, Peygamberimiz (s.a.v.) *"Sözü büyüklerine bırak, sözü büyüklerine bırak!"*[23] şeklinde uyarmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Muhakkak ki bir kısım sözler, sihirdir (gibi tesir gücüne sahiptir)."*[24] buyurarak sözün gücüne vurgu yapmıştır. Her konuda olduğu gibi söz söylemede de ölçülü olmaya gayret etmelidir.

3. İLİM ADABI

İlim; sözlükte "bilmek, sağlam ve kesin bir biçimde, bir şeyin gerçeğini bilmek." gibi anlamlara gelir. İslam kültüründe ilâhi ve beşerî bilgi yanında bilim için de kullanılan kapsamlı bir terimdir.

Kur'an-ı Kerim'de ilim kökünden türeyen çok sayıda kelime geçmektedir. Bunlar, Kur'an-ı Kerim'in bilgiye ve öğrenmeye verdiği kıymeti göstermesi açısından önem arz etmektedir. "İlim" ile aynı kökten türeyen âlim, alîm, malûm, muallim gibi birçok kelime bulunmaktadır.[25]

Peygamber Efendimize vahiy olarak gönderilen ilk ayetlerin okumak, öğrenmek ve yazmakla ilgili olması İslam'ın bilgiye verdiği önemin derecesini göstermektedir: **"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! Rabbin, en büyük kerem**

20. *Buhârî, İlim, 49.*
21. *bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 94.*
22. *Buhârî, İsti'zan, 47.*
23. *Buhârî, Cizye, 12.*
24. *Buhârî, Nikâh, 47.*
25. *İlhan Kutluer, "İlim", TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 109.*

sahibidir. O Rab ki kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmedikleri şeyi öğretti."[26] Alâk suresi'nin ilk beş ayetinden anlaşıldığı üzere İslamiyet ile ilim, et ile tırnak gibi birbirinden ayrılmaz. İslam dini, ilim öğrenmeyi, bilgi sahibi olmayı ve cehaleti ortadan kaldırmayı hedefler. Çünkü insanın yaratılış gayesi, Allah'ı (c.c.) ve Resulünü (s.a.v.) tanımak ve O'nun emir ve yasaklarını yerine getirmektir.

"İlim talep etmek/öğrenmek kadın ve erkek her Müslüman'a farzdır."[27] Hadis-i Şerifi doğrultusunda ilim öğrenmenin gerekliliği ve fazileti bilinmektedir. İslam dininde ilim, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak ve kendisi ile amel etmek için öğrenilir. Öğrendiği bilgi, kendisini hakikate ulaştırmayan kimse, o bilginin ancak taşıyıcılığını yapmış olur. Gerçek ilim, doğru bilgi, insanı Hakk'a ve hakikate ulaştırır. İnsanın hayatını düzenlemeyen, insanın üzerinde eseri görülmeyen ve insanı Allah (c.c.) ve Resulünün yoluna götürmeyen ilimde hayır yoktur.

İhlas ve samimiyetle ilim öğrenilirse o ilim, insanı, Allah'a (c.c.) yaklaştırır ve hedefine ulaştırır. Dolayısıyla ilim ile meşgul olan kimse halis bir niyete sahip olmalı, Allah (c.c.) rızasını gözetmelidir. Ayrıca bilgi çeşitliliğinin ve kirliliğinin olduğu bu zamanda Allah'tan (c.c.) faydalı ilim istemeli, bunun için dua etmelidir.

İlmi ertelemeden erken yaşlarda talep etmek önemlidir. Herkesçe bilinen bir gerçek şu ki, ilmin kalıcılığı buna bağlıdır. Çocukken öğrenilen ilim taşa yazı yazmak gibidir. Ayrıca ilim öğrenme süreci uzun ve bazen de yorucudur. Bu süreçte azimli olmak, sabır ve tahammül göstermek önemlidir. Bunlara ilaveten kişinin kabiliyetine göre bir ilim dalı ile meşgul olması, istek ve başarı için gerekli ilkelerden biridir.

İlim talebinde plan ve program çok önemlidir; hocanın yönlendirmelerine dikkat ederek zamanı verimli bir şekilde kullanmak büyük önem arz etmektedir. İlim öğrenmede dikkatle dinlemek, yazarak çalışmak çok önemlidir. İlim öğrenmede utanılacak bir şey olmadığının farkına varılmalı ve öğrenirken soru sormaktan kaçınılmamalıdır. Ayrıca tekrar etmenin ilim öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Faydasız bilgilerle uğraşarak vakit kaybedilmemeli, gerekli olmayan münakaşalardan uzak durulmalıdır.

---

26. *Alak suresi, 1-5. ayet.*
27. *İbn Mâce, Mukaddime, 17.*

أفضَلُ الصَّدَقَةِ أنْ يَتعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْماً،
ثُمَّ يُعَلِّمَهُ أخَاهُ الْمُسْلِمَ.

En üstün sadaka,
bir Müslüman'ın ilim öğrenmesi
ve sonra da öğrendiği ilmi
Müslüman kardeşlerine öğretmesidir.
İbni Mâce, Mukaddime, 3.

BİR DUA

"... Allah'ım! Faydasız ilimden, ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım."

Müslim, Zikir, 73.

İlim öğrenmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır.

Öğrencinin, hocasına saygı göstermesi, âlimlere muhabbet beslemesi gerekir. Gösterilecek olan saygı kişilerden ziyade bizzat ilmin kendisinedir. Dolayısıyla kişi, ilim öğrendiği kimseyi sevmese de, sahip olduğu ilme ve bilgi öğrettiği için şahsına saygı göstermelidir.

İlim öğrenirken, ahlakı güzelleştirmeye, nefsi kötü ahlaktan temizlemeye gayret göstermelidir. İlim öğrenmedeki temel gaye, öğrenilen bilgi ile amel etmek, ahlakı güzelleştirmek ve elde edilen bilgiyi hayırda kullanmaktır.

TAMAMLAYALIM

Aşağıdaki boşlukları uygun kelimelerle tamamlayınız.

* İslam her alanda insanlığa .... öğrenmeyi tavsiye etmiştir.
* Mescid-i Nebi içerisinde ilim öğrenmek amacıyla burada kalan sahabiler için yapılan odalara .... denir.
* Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ilk gönderilen vahiy .... emri ile başlar.
* Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ilme verdiği önemi .... savaşındaki esirlere yönelik uygulamasından da anlayabiliriz.
* Hz. Muhammed (s.a.v.) "İlim öğrenmek kadın-erkek tüm Müslümanlara..........dır." buyurmuştur.

İLİM SUFFA FARZ BEDİR OKU!

4. YEME İÇME ADABI

Allah Teâlâ, gökte ve yerdeki bütün mahlûkatı kullarının hizmetine sunmuş, insanoğlu için sayısız nimetler yaratmıştır. Nimetlerden faydalanırken rızkın helal yoldan elde edilmesi, israftan kaçınılması ve temiz olan yiyeceklerin tüketilmesi uyulması gereken kurallardandır.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"Ey Âdemoğulları, her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin, için; fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."[28]** buyurmuştur. İsrafın haram oluşunun yanı sıra yediğimiz gıdaların helal ve temiz olması da gerekmektedir. Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'in başka bir ayetinde **"Ey insanlar, yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin..."[29]** buyurmuştur.

HATIRLAYALIM

"Yemeğin bereketi yemekten önce elleri, yemekten sonra da elleri ve ağzı yıkamaktır."

Tirmizî, Et'ime, 39.

28. A'râf suresi, 31. ayet.
29. Bakara suresi, 168. ayet.

Allah'ın (c.c.) yeryüzünde bizim için serdiği nimet sofrası gerçekten çok geniştir. Helal olanlar, yasaklarla kıyaslanamayacak kadar fazladır. Yasak edilenler de, bildiğimiz ve bilemediğimiz zararlarından dolayıdır. Helal dairesi her türlü ihtiyaç ve arzumuza yetecek genişliktedir.

Konunun diğer temel bir adabı da, yiyip içerken, aşırıya kaçmamaktır. Bu hem tıbben, hem de ahlaki açıdan uygun görülmemiştir. İbadet düşüncesiyle de olsa gereğinden az beslenmek doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.v.), ömür boyu her gün oruç tutmayı uygun görmemiştir. Gereğinden fazla yemek yemeyi de onaylamamıştır. Ayrıca iyice acıkmadan sofraya oturulmamasını, oturunca da tam olarak doymadan kalkılmasını tavsiye etmiştir.[30]

Peygamberimiz (s.a.v.), bu konuda da mü'minler için güzel bir örnektir. O'nun sofrası çok çeşitli yemeklerden meydana gelen zengin bir sofra değildi. Sade bir hayat yaşadığı için sofrası da sadeydi. O, yemek için yaşamaz, yaşamak için yerdi. Eve geldiğinde yemek yoksa bunu problem etmez, bazen bir iki hurma ile yetindiği de olurdu.

Hz. Peygamber (s.a.v.), az yemeyi tavsiye ederdi. Bazı yemekleri daha çok sevse de, hiçbir yemek için "sevmiyorum" ifadesini kullanmazdı. Yemek davetlerine katılırdı. Yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra ellerini yıkardı. Yemeğe besmele ile başlar, yemeği sağ eliyle yer ve kısa bir dua ile bitirirdi. Ortaya konmuş yemeğin, kendi önüne gelen kısmından yerdi. Yemek yerken sağa, sola dayanarak veya yaslanarak yenmemesini tavsiye ederdi.[31] Yemeğin israf edilmesini men ederdi.[32] Soğan, sarımsak gibi kokusu başkalarını rahatsız eden yiyecekleri yedikten sonra toplum içine girmeyi hoş karşılamazdı.[33] Yemeğe ve suya üflemeyi yasaklardı.[34] Yemeğin çok sıcak yenmemesi gerektiğini söylerdi. Yemek ve su kaplarının ağzını kapatmayı tavsiye ederdi.[35]

Hz. Peygamber'in Sofra Duası

"Bizi yediren, içiren ve Müslüman kılan Allah'a hamd olsun."

Ebû Dâvûd, Et'ıme, 52.

DÜŞÜNELİM

"Âdemoğlu, mideden daha şerli bir kap doldurmaz. Âdemoğluna belini doğrultacak birkaç lokmacık yeterlidir. Ancak (nefsinin galebesiyle) illa da (mideyi doldurma işini) yapacaksa bari onu üçe ayırsın: Üçte birini yemeğe, üçte birini suya, üçte birini de nefesine (tahsis etsin, üçte birden fazlasına yemek koymasın)."

Tirmizî, Zühd, 47; İbn Mâce, Et'ime, 50.

30. bk. Tirmizî, Zühd, 47; İbn Mâce, Et'ime, 50.
31. Buhârî, Et'ıme, 13.
32. bk. Nesâî, Zekât, 66.
33. bk. Müslim, Mesâcid, 72.
34. bk. İbn Mâce, Sünen, Et'ime, 18.
35. bk. İbn Mâce, Sünen, Et'ime, 18.

Su İçme Adabı

"Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki veya üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da 'Elhamdülillah' deyin."

Tirmizî, Eşribe, 13.

YORUMLAYALIM

"Elinde yemek bulaşığı kaldığı hâlde yıkamadan uyuyan kimse, herhangi bir zarara uğrarsa kendisinden başka kimseyi suçlamasın."

Ebû Dâvûd, Et'ıme, 53.

Yukarıdaki hadisi yemek yeme adabı açından yorumlayınız.

Sevgili Peygamberimiz suyu oturarak içmenin daha uygun olduğunu[36] ve insanlara su dağıtan kimsenin, kendisinin en son içmesi gerektiğini haber vermiştir.[37] Sevgili Peygamberimiz, ikramda bulunurken daima sağında bulunanlara öncelik verirdi. Bir gün kendisine süt getirilmişti. Bu sırada sağında bir bedevî, solunda da Hz. Ebu Bekir (r.a.) oturmaktaydı. Kendisi sütü içtikten sonra elindeki kabı bedeviye uzatarak "*Herkes sağındakine versin!*" buyurmuştur.[38]

Hz. Peygamber (s.a.v.), aile fertlerinin yemeği bir arada yemelerini tavsiye eder ve beraber yenen yemeğin bereketli olduğunu belirtirdi.[39] Çocuklar, yemek yeme adabını ailece yenen sofrada öğrenirler. Sofrada duygu ve düşüncelerin paylaşılması ailenin birlik ve beraberliğini arttıran önemli bir faktördür. Müslüman, yemeğe besmele ile başladığı gibi yemek bittikten sonra da Allah'a (c.c.) şükretmeyi unutmamalıdır. Bu, sayısız nimetler veren Allah Teâlâ'ya kulluğun bir gereğidir.

TAMAMLAYALIM

Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünneti ışığında yeme-içme adabına dair ilkeleri tamamlayalım:

* Yemekten evvel ve sonra elini yıkamak.
* Yemeği kendi önünden almak.
* ....
* Yavaş yavaş yemek .
* ....
* Ağızda lokma varken konuşmamak.
* ....
* Başkalarını tiksindirecek söz ve hareketten kaçınmak.
* Yemekte israf etmemek, lokmasını ve aldığı yemeği bitirmek,
* ....
* Yaşça büyük olanın yemeğe başlamasını beklemek.
* Mecbur kalmadıkça sokaklarda yemek yememek.
* ....

36. bk. Müslim, Eşribe, 113.
37. Tirmizî, Eşribe, 20; Müslim, Mesâcid, 311; Ebû Dâvûd, Eşribe, 19; İbn Mâce, Eşribe, 26.
38. Buhârî, Eşribe, 14, 18; Müslim, Eşribe, 124.
39. bk. Ebû Dâvûd, Et'ıme, 14.

5. GİYİM KUŞAM ADABI

İnsan için yeme içme, gibi temel ihtiyaçlardan biri de giyinmek ve güzel görünmektir. İnsan bedeni ancak giyim kuşam ile dış tesirlerden korunur ve ayıplardan kurtulur. Giyinerek örtünmek kâinatta birçok varlıkta gözlemlenen fıtri bir hakikattir. Kur'an-ı Kerim'de elbisenin ayıpları örten, insan bedenini güzelleştiren bir unsur olduğu şu şekilde ifade edilmektedir: **"Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik)."**[40] Bir başka ayet-i kerimede de vücudu harici unsurlardan koruyan elbisenin Allah (c.c.) nimetlerinden olduğu belirtilmektedir: **"Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı ve dağlarda da sizin için barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar verdi. Böylece Allah, Müslüman olasınız diye üzerinizde olan nimetini tamamlıyor."**[41]

Elbise giymenin gayesi, vücudun uygun bir şekilde örtülmesi ve güzel bir görünüm kazanmasıdır. Bu şekilde insan bedeninin ihtiyacını karşılayan ve onu güzelleştiren Allah'a (c.c.) hamd etmek gerekir. Sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) yeni bir elbise giydiği zaman, avret yerini örten ve güzel görünmeye vesile olan elbiseyi verdiği için Allah'a (c.c.) dua ettiği bilinmektedir.[42]

Temel gayesi vücudu korumak ve güzelleştirmek olan giyim-kuşamda dikkat edilmesi gerekli bazı hususlar vardır. Öncelikle riya ve kibre sebep olan giyimden kaçınmak gerekir. Bir hadis-i şerifte elbise ile gururlanmak ve büyüklük taslamak şu şekilde yerilmiştir: *"Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteklerini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz."*[43]

Giyim kuşamda israftan da kaçınılmalıdır. İnsanın maddi imkânlarının üzerinde harcama yaparak kaliteden ziyade marka kaygısı ile alışveriş yapması israftır. Giyinmek insan hayatının temel gayesi değil, ihtiyaçlarından biridir. Dolayısıyla giyinmeyi amaç hâline getirmek, lüksü hayatın merkezine almak, insanı ahlaki güzelliklerden uzaklaştırır. Bununla birlikte, kibre kapılmadan kişinin imkânları nispetinde giyinmesi, güzel kıyafetler tercih etmesi de gayet tabiidir. Nitekim

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Giyimde sadelik imandandır."

Ebu Davud, Tereccül, 1..

TARTIŞALIM

İnsanlar elbiseleri ile karşılanır, sözleriyle ağırlanırlar.

Atasözü

Yukarıdaki atasözü ile verilmek istenen mesaj nedir?

«Ey Âdem'in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takvâ elbisesidir. İşte bunlar Allah'ın âyetlerindendir. Olur ki insanlar düşünür de ders alırlar».

A'râf suresi, 26. ayet.

40. *A'râf suresi, 26. ayet.*
41. *Nahl suresi, 81. ayet.*
42. *bk. Tirmizî, Deavât, 107.*
43. *Buhârî, Libâs, 1; Müslim Libâs, 43.*

YORUMLAYALIM

Allah Resulü yolculuğa çıkan ashabına şu şekilde öğüt vermiştir: *"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyunuz, elbiselerinize çeki düzen veriniz. Tâ ki, insanlar arasında, yüzdeki güzelliğin timsali olan ben (şâme) gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez."*

Ebû Dâvûd, Libâs, 25.

Yukarıdaki hadisi giyim kuşam adabı açısından yorumlayınız.

AÇIKLAYALIM

" İsraf ve kibirden kaçınarak yiyin, sadaka verin ve giyinin."

Buhârî, Libas, 1.

Yukarıdaki hadisi giyim kuşam adabı açısından açıklayınız.

Allah Resulü *"Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!"* buyurmuş, bir adam "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Allah Teâlâ güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise hakkın iptali, insanların tahkiridir."* buyurmuşlardır.[44]

Giyim kuşamda kibre kapılmak, aşırıya kaçmak doğru olmadığı gibi çirkin ve dağınık bir şekilde giyinmek de uygun değildir. Mali imkânları olduğu halde bir insanın giyimine dikkat etmemesi, kendisine ve çevresine özensizlik ve saygısızlıktır. Aynı zamanda Allah'ın (c.c.) nimetini göstermemektir. İmkânlar nispetinde güzel ve temiz giyinmek şükrün başka bir ifadesidir. *Ashâb-ı kirâmdan Mâlik bin Nadla anlatıyor; "Bir gün dağınık bir kıyafetle Peygamberimizin ziyâretine gitmiştim. Beni bu şekilde gören Efendimiz sordu: 'Senin malın mülkün var mı?' 'Evet, var yâ Resulallah!' dedim. 'Ne gibi malların var?' dedi. Ben de: 'Allah bana deve, koyun, at sürüleri, arpa ve buğday harmanları ihsan etmiştir.' dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz 'Allah sana mal mülk ihsan etmişse O'nun nimetinin ve ikramının eseri üzerinde görünsün. buyurdu.*[45]

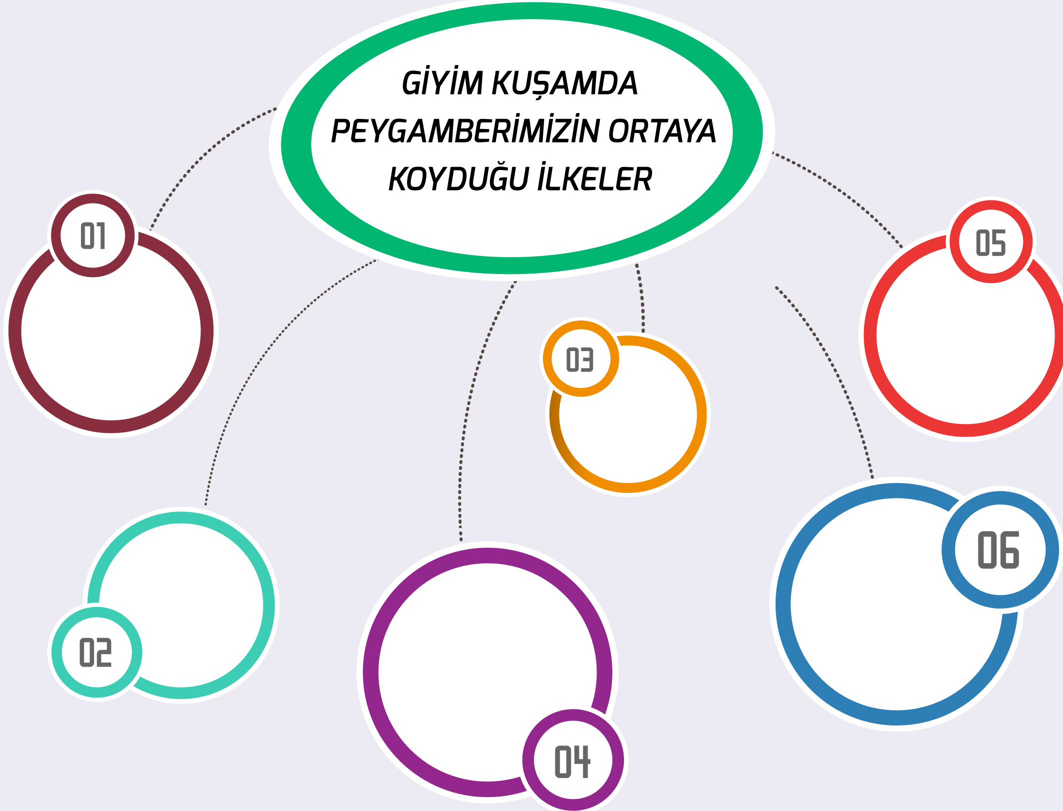
Bir kimsenin giyim kuşamı, çevresindekilere o kişinin şahsiyet yapısıyla alakalı ipuçları verir. Tertipli, düzgün bir kıyafet, insanın saygı görmesine vesile olur. İnsanlar böyle güzel görünüme sahip bir kimseye daha yakın olmak isterler. Böylece kalpler birbirine daha çabuk ısınır ve insan karşısındakine vermek istediği mesajı daha kolay verebilir.

İslam, dış dünyamızın temizliği kadar iç dünyamızın temizliği ile de ilgilenir ve her ikisine birden önem verilmesini ister. Kur'an-ı Kerim'de **"Sadece Rabbini büyük tanı elbiseni tertemiz tut."**[46] buyurularak ruh ve beden temizliği birlikte zikredilmiştir. Şu halde tertipli ve temiz giysilerle, kibirlilik ve kendini beğenmişliği ifade eden elbiseleri, birbirinden ayırmak gerekir. Ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere giyim kuşamda moda ve lüksün değil, temizlik, tertip ve düzenin belirleyici olması gerekmektedir.

44. *Müslim, İmân, 147.*
45. *Ebû Dâvûd, Libas, 14.*
46. *Müddessir Suresi, 3 ve 4. ayetler.*

TAMAMLAYALIM

Aşağıdaki tabloyu dinimizdeki giyim kuşam prensiplerini göz önünde bulundurarak tamamlayınız.

Siz giyim kuşamınızda hangi hususlara dikkat ediyor, hangi ölçüleri önemsiyorsunuz? Niçin?

6. YOLCULUK ADABI

İnsan hayatının vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri de yolculuk yapmaktır. Bu yolculuklar siyasi, ticari, ilmî veya turistik maksatlarla olabileceği gibi sıla-i rahim için de olabilir. Bunun haricinde beşerî hayatın bir gereği olarak daha farklı amaçlar ile de yolculuk yapılabilir. Önemli olan yapılan bu yolculukların dinen "meşru" sayılan çerçevede olmasıdır. Allah (c.c.) ve Resulü'nün (s.a.v.) emrine muhalif olmamasıdır.

Yüce Allah buyuruyor ki:

" (Resulüm) de ki: Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın (kâinatı) ilk olarak nasıl yarattığına ve sonra ikinci dirilişi nasıl tekrar ettiğine ibret nazarıyla bir bakın. Şüphesiz Allah, her şeye kâdirdir."

Ankebût suresi, 20. ayet.

HATIRLAYALIM

"Makbul olduğunda şüphe olunmayan üç dua vardır: Mazlumun duası, yolcunun duası, babanın çocuğuna duası."

İbn Mâce, Dua, 11.

PAYLAŞALIM

Temel'in otobüste cep telefonu çalmış. Telefonla konuşurken, yolcular uyarmış: "Tabelayı görmüyor musunuz? Bu otobüslerde cep telefonuyla konuşmak yasaktır." demişler. Temel de hemen telefonun diğer ucundaki arkadaşı Cemal'i uyarmış:
- Ula Cemal, otobüsün içinde cep telefonuyla konuşmak yasakmış. Sen konuş ben dinliyorum!

Gözlemlerinizden istifade ederek, yolculuk esnasında en çok yaşanan rahatsız edici durumları sınıfta paylaşınız.

1...
....
2...
....
3...
....
4...
....
5...
....
6...
....

Kur'an-ı Kerim halis niyetlerle ve güzel gayelerle yolculuğa çıkmayı teşvik etmekte; bu maksatla seyahat edenleri, tevbe, ibadet, hamd, rükû ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten sakındıranlar ile birlikte zikrederek övmektedir.[47] Bu sebeple İslam âleminde yol ve konaklama tesislerine büyük önem verilmiş, seyahate çıkan birinin yoldaki bütün ihtiyaçlarını gidermesi için çeşitli hizmetler verilmiştir.

İslam dini, yolculuğun meşakkatine karşılık dört rekât olan farz namazları iki rekât kılmak, duruma göre oruç tutmayı ve cuma namazı kılmayı ihtiyari hale getirmek, ihtiyaca göre zekât alabilmek ve kurban kesmemek gibi bazı kolaylıklar getirmiştir.[48]

Yolculuğa genel olarak perşembe günleri ve sabahın erken saatlerinde çıkmayı tercih eden Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de yolculuğu tavsiye etmekte ve *"Yolculuk yapın sıhhat bulursunuz."*[49] buyurmaktadır. Peygamberimiz'in (s.a.v.) yolculuğa çıkarken sabahın erken saatlerini tercih etmesi, sabahın bereketinden istifade etmek isteği olarak görülebilir. Nitekim Allah Resulü'nün, *"Allahım! Ümmetimin (sabah) erkenden başladıkları işlerini bereketli kıl!"*[50] diye dua ettiği bilinmektedir.

Günümüzde teknolojik imkân ve araçlar ile geçmişe göre daha konforlu yolculuklar yapmak mümkün olabilmektedir. Ancak yolculuğun her dönemde farklı zorlukları bulunmaktadır. Her insan, farklı sebeplerle yardıma muhtaç olabilir, beklenmedik durumlarla karşılaşabilir. Dolayısıyla yolculuk esnasında yardımlaşmak ayrı bir önem arz etmektedir.

Günümüzde yolculuklar özel ve toplu taşıma araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Toplu taşıma araçları ile yapılan yolculuklarda herkesin uyması gereken birtakım kurallar vardır. Bu kuralların ihlal edilmesi karşı tarafa zarar vereceği için dinî ve dünyevi anlamda hoş karşılanmamaktadır. İnsanlar arasında düşmanlığa, kin ve nefretin oluşmasına sebep olan bu davranışlar, dini anlamda "kul hakkı yemek"tir.

Toplum olarak yaşamaya muhtaç olan fertlerin birbirlerinin haklarına riayet etmesi, karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde hayatlarını devam ettirmesi insan olmalarının bir gereğidir. İslam'ın bu husustaki emir ve tavsiyeleri ise konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

47. bk. Tevbe suresi, 112. ayet.
48. bk. Komisyon, İlmihal, C I, s. 396-398-411; C II, s. 14-16.
49. Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 380.
50. Ebû Dâvûd, Cihad, 78.

Buradan hareketle toplu taşıma araçlarında yaşlılara, engellilere, çocuklu veya hamile bayanlara öncelik vermek ve onlara yardımcı olmak güzel ahlakın bir gereğidir.

Toplu taşıma araçlarında dikkat edilmesi gereken başka hususlar da bulunmaktadır. Bunlar: Yüksek sesle konuşmamak ve müzik dinlememek, gazete veya dergileri okuduktan sonra bırakmamak, hiçbir şekilde yolcuları rahatsız etmemek, araca çöp atmamak, insanların huzurunu bozacak davranışlardan kaçınmak ve araca zarar vermemektir. Tüm bunlar insan olmanın ve insanca yaşamanın bir gereğidir.

TARTIŞALIM

İbadet konusunda yolcular için verilen ruhsatlar günümüz yolculukları için de geçerli midir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

7. ZİYARET ADABI

Ziyaretleşme sosyal hayatın önemli bir parçası ve insanlar arası ilişkinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bu bakımdan İslam, ziyarete büyük bir önem vermiş ve mü'minleri teşvik etmiştir. Ziyaretleşme denince karşımıza geniş bir yelpaze çıkmaktadır. Akraba ziyareti, kabir ziyareti, hasta ziyareti, komşu ziyareti, misafirlik, ana-baba ziyareti, düğün ziyareti, bayram ziyareti vb.

Elbette bahsi geçen ziyaretler fiilen yapılabileceği gibi içinde bulunulan zaman ve ortam sebebiyle kitle iletişim araçları vasıtasıyla da gerçekleşebilir. İyi dilek ve temenniler iletilir ve muhabbetin canlılığı devam ettirilir. Ziyaret, her şeyden önce vefa duygusunun da bir neticesidir. Kul hakkı konusu da ziyaretleşmeden ayrı düşünülmemelidir.

Ziyaretlerimizi öncelikle Allah (c.c.) rızası için yapmalıyız.

Her şeyde olduğu gibi ziyarette de belli bir usûlün olması yapılan ziyaretin amacına hizmet etmesini sağlayacaktır. Ziyarette uygun bir zaman seçmek, mümkünse ziyarete gelineceğini önceden haber vermek, ziyareti fazla uzatmamak, ziyaret edilen yaşlıları sabırla dinlemek, güler yüz ve tatlı dilli olmak, ziyarete giderken uygun hediyeler götürmek dikkat edilmesi gereken önemli hususlardandır.

Ziyaretlerde önceliğimiz Allah (c.c.) rızası olmalı herhangi bir beklenti içerisinde olunmamalıdır. Bir hadis-i şerifte (kudsî hadis) şöyle buyurulmaktadır: "*Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam için bolca infâk edenlere, birbirlerini sevmede samimi davranan sâdıklara, akraba ve dost ilişkilerini kesmeyenlere veya birbirlerini ziyaret edenlere sevgim hak olmuştur.*"[51]

51. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 229.

BİLGİ KUTUSU

Hasta ziyareti müekked sünnettir. Vâcip olduğu görüşünde olan âlimler de bulunmaktadır. Bir hastayı hiç kimse ziyaret etmez ve ihtiyaçlarını karşılamazsa, orada yaşayan bütün Müslümanlar buradan mesul olur. Böylece hasta ziyareti farz-ı kifâye hükmünü alır.

Ömer Çelik vd., Üsve-i Hasene, s. 460.

Ziyaretleşme insanlar arası paylaşmayı ve dayanışmayı artırması yönüyle de önem arz etmektedir. "*Müslüman Müslüman'ın kardeşidir.*" anlayışının pekişmesine vesiledir. Bir başka hadiste "*Kim Allah için bir hastayı veya bir Müslüman kardeşini ziyaret ederse, bir münâdî ona şöyle seslenir: Ne güzel ve ne hoş bir amel işledin. Bunu yapmakla senin yürüyüşünün ecri de güzel oldu ve cennette kendine bir yer hazırladın!*"[52] buyurulmaktadır.

Müslüman'ın Müslüman kardeşi üzerindeki önemli haklarından biri olan hasta ziyareti hakkında Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Hasta ziyareti yapan kişi, (hastanın yanından) dönünceye kadar kendisini cennete ulaştıracak bir yol üzerindedir.*"[53] Peygamberimiz (s.a.v.) kendisi de akrabalarını, dostlarını, arkadaşlarını, komşularını ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir. Hatta gayr-i müslimleri bile ziyarete gittiği bilinmektedir.

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِماً غُدْوَةً إلاَّ صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ
حَتَّى يُمْسِيَ، وَإنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إلاَّ صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ
حَتَّى يُصْبِحَ وكَانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي الْجَنَّةِ.

Bir Müslüman, sabahleyin hasta bir Müslüman'ı ziyaret ederse, akşam oluncaya kadar yetmiş bin melek onun bağışlanması için Allah'a yalvarır. Eğer akşam vakti ziyaret ederse, sabaha kadar yetmiş bin melek onun için istiğfar eder. Onun için bir cennet bahçesi hazırlanır.

Tirmizî, Cenâiz, 2.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.); ashabına, bir hastanın yanına girince ondan dua istemeyi tavsiye etmiş ve hastanın duasının meleklerin duası gibi olduğunu bildirmiştir.[54] Hasta ziyareti kısa tutulmalıdır. Hastayı yoracak, moralini bozacak söz ve davranışlardan kaçınmak gerekir. Hastaya dua etmek, sağlık ve şifa dileğinde bulunmak da ziyaret adabındandır.

52. *Tirmizî, Birr, 64.*
53. *Müslim, Birr ve Sıla, 39.*
54. *bk. İbn Mâce, Cenâiz, 1.*

İslam dininde akraba ziyareti Müslüman'ın en önemli vazifeleri arasında kabul edilmektedir. Sıla-i rahim olarak isimlendirilen bu ziyaret hakkında Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır. Şöyle ki, sıla-i rahimi terk etmek büyük bir günah sayılmış, akraba ziyareti ise Allah'ın (c.c.) rahmetini kazandıran bir davranış olarak nitelendirilmiştir: **"... Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir."**[55] Bu konuda Sevgili Peygamberimiz de *"Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözeten kimse, kendisiyle alakayı kestikleri zaman bile onlara iyilik etmeye devam edendir."*[56] buyurmuştur.

Bir başka önemli ziyaret de cenaze evine yapılan taziye ziyaretidir. Taziye için çoğunlukla "Allah size güzel sabırlar ihsan etsin ve mükâfatını da versin.", "Başınız sağ olsun! Allah geride kalanlara ömür versin!" gibi sözler söylenir. Resulullah *"Bir musibeti sebebiyle din kardeşine taziyede bulunan mü'mine, Allah Teâlâ kıyamet günü kerem elbiselerinden giydirir (şeref bahşeder)."*[57] buyurarak taziyede bulunmanın önemini bildirmiştir. Taziye ziyaretinde ev halkına maddi manevi destek olmaya, onları dualarla teselli etmeye dikkat edilmelidir. Ayrıca taziye ziyaretini cenazeden sonraki ilk üç gün içinde yapmaya da özen gösterilmelidir.

Önemli ziyaretlerden biri de mezarlık ziyaretleridir. Kabirler, insana ölümü ve ahireti hatırlatır. Bunun içindir ki, Efendimiz (s.a.v.), daha önce, cahiliyye devrinden yeni çıkan Müslümanların kabir ziyareti sebebiyle bir takım bâtıl inanç ve âdetleri hatırlamalarını ve hataya düşmelerini önlemek için yasakladığı kabir ziyaretlerini *"Sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim; artık şimdi onları ziyaret ediniz, çünkü bu size ahireti hatırlatır."*[58] hadisleriyle tavsiye ve emir buyurmuşlardır.

YORUMLAYALIM

"Resulullah (s.a.v.); bize hasta ziyaretini, cenâzenin arkasından gitmeyi, aksırana yerhamükellâh demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selamı yaygınlaştırmayı tavsiye etti."

Buhârî, Cenâiz, 2; Müslim, Libâs, 3.

Yukarıdaki hadis-i şerifi ziyaret adabı açısından yorumlayınız.

"Kabirleri ziyaret edin kabirleri ziyaret etmeniz size ölümü hatırlatır." (Ebu Davud, Cenâiz, 75,77.)

55. *Nisâ suresi, 1. ayet.*
56. *Buhârî, Edeb, 15.*
57. *İbn Mâce, Cenâiz, 56.*
58. *İbn Mâce, Cenâiz, 47; Müslim, Cenâiz, 106.*

Özellikle bireyselliğin hâkim olduğu günümüz şartlarında, Allah (c.c.) rızasını gözeten tüm ziyaretler âdeta bir tedavi yöntemi vazifesi görmektedir. Bir Müslüman olarak bu ziyaretlerin bir tercih değil zaruret olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Ahlaklı davranış bunu gerektirir. Ziyaretler birlik-beraberlik ve dayanışmaya vesiledir. Yakın akrabadan başlayarak, yaşlı olanları da önceleyerek ziyaret yapmayı ihmal etmemek gerekir.

TARTIŞALIM

Ebu Hüreyre (r.a.)anlatıyor: Resulullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Müslüman'ın, Müslüman üstündeki hakkı beştir: Selamını almak, hasta ziyaretine gitmek, cenazesine katılmak, davetine icâbet etmek, hapşırınca 'yerhamükallah' demek."

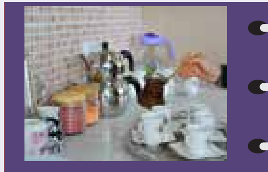
Buhârî, Cenâiz, 2.

Yukarıdaki hadis-i şerife göre bahsedilen 5 başlığın niçin hak olarak görüldüğünü arkadaşlarınızla tartışınız.

8. ALIŞVERİŞ ADABI

İnsanoğlu, geçimini sağlamak, rızkını elde etmek için çalışmak zorundadır. Tek başına bireyin bütün hizmetleri yerine getirmesi mümkün olmadığından, insanların birbirlerinden hizmet almaya ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaç, alışverişi, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de **"İnsan için ancak çalıştığı vardır."[59]** buyurulmakta, insanın rızkını temin etmesi için çalışmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Rızkı elde etmenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlardan biri de ticarettir. **"... Allah (c.c.), ticareti helal, ribâyı (faiz) da haram kıldı..."**[60] ayeti ile ticaretin meşru olduğu belirtilmiştir.

Öncelikle alışveriş karşılıklı rıza ile yapılmalıdır. Rızanın gerçekleşebilmesi için de tarafların helal ve haramlara dikkat etmeleri gerekmektedir. *"Güvenilir, doğru ve Müslüman tacir, kıyamet günü şehitlerle beraberdir."*[61] buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.), ticarette dürüst ve güvenilir olmanın önemine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla satıcı olan kimsenin, müşterisini aldatmaması, satışını yaptığı eşyanın kusurlarını gizlememesi, hile yapmaması, fahiş fiyat söylememesi büyük önem arz etmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu tür kimseler şu şekilde uyarılmaktadır: **"Ey iman edenler! Birbirinizin mallarını haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin, (haram ile) nefsinizi mahvetmeyin. Allah şüphesiz size merhamet eder. Bunu, kim aşırı giderek haksızlıkla yaparsa onu ateşe sokacağız. Bu, Allah'a kolaydır."[62]** Ayetten anlaşıldığı üzere satıcının tek hedefi kazanmak, kâr elde etmek olmamalı, helalinden kazanmak olmalıdır.

Ticaret helal yollardan gerçekleştirilmelidir. Kullanımı helal olmayan, zararlı, faydasız, çalıntı veya haram bir şey alışverişe konu olmamalıdır. Satıcı eşyanın vasıfları konusunda müşteriyi yanıltmamalı ve yalana başvurmamalıdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) *"Bizi aldatan bizden değildir."*[63] buyurmakta, Müslümanları yalan ve hile konusunda uyarmaktadır. Ticarette aldatmamak önemli olmakla birlikte aldanmamak da çok önemlidir. Müslüman, uyanık olmalı, şüpheli şeylerden kaçınmalı, yüksek fiyatlara karşı dikkatli olmalı, yapılan alışverişi belgelendirmeyi unutmamalıdır.

ARAŞTIRALIM

İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (r.a.), miladi 699 yılında Kûfe'de doğmuştur. Gerçek adı, Numân b. Sâbit'tir. Ebû Hanîfe, ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, küçük yaşta babasından ticaret öğrenmiştir. İlim hayatına atılınca da ticaret işini sürdürmüştür.

Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 131, 136-137.

Ticaret adabında en güzel örneklerden birisi olan İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin ticarette takip ettiği temel ilkeleri araştırınız.

Sanal ortamda alışveriş yaparken güvenlik kurallarına uymalıyız.

59. *Necm suresi, 39. ayet.*
60. *Bakara suresi, 275. ayet.*
61. *İbn Mâce, Ticârât, 1.*
62. *Nisâ suresi, 29-30. ayetler.*
63. *Müslim, İman, 164; Fiten, 16.*

YORUMLAYALIM

"Emin ve (muamelelerinde) doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli, Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir."

Tirmizî, Buyû', 4.

Yukarıdaki hadisi alışveriş adabı açısından yorumlayınız.

Alışverişte dikkat edilmesi gerekli bir başka husus da borçlanma ile alakalıdır. Zaruret olmadığı sürece borçlanmamaya gayret edilmeli, borç alındığı zaman ise vaktinde ödenmelidir. Allah Resulü (s.a.v.), *"Kim, ödemek arzusu ile insanların malını alır ise, Allah (onun borcunu) ona bedel eda eder. Kim de telef etmek niyetiyle halkın malını alırsa Allah onu telef eder."*[64] buyurmakta, bu konuda niyetin de önemli olduğunu ifade etmektedir. Borç alan ve veren kimseler, borç miktarını muhakkak yazmalı, kayıt altına almalıdır. Böylelikle her iki kimsenin de ortaya çıkabilecek mağduriyetleri önlenmiş olur.

Müslüman bir kimsenin alışverişte şüpheli şeylerden kaçınması da çok önemlidir. Haram ve helaller belli olmakla birlikte bu ikisi arasında olan bazı şüpheli durumlar vardır ki bunlardan uzak durmak da beden ve ruh sağlığı açısından gereklidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde bu duruma işaret etmiş ve *"... Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur. Tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi ki, her an koruluğa düşebilecek durumdadır."*[65] buyurarak şüpheli şeylerin harama düşmeye sebep olacağına dikkat çekmiştir.

9. MEDYA VE BİLİŞİM ADABI

Hayatımızda kitle iletişim araçlarının rolü oldukça fazladır. Küreselleşmenin en önemli unsurlarından biri olan iletişim ve bilişim teknolojisi son yıllarda hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Ancak iletişim ve bilgi teknolojisinin ilerlemesi beraberinde çeşitli sıkıntıları ortaya çıkarmıştır.

İletişim araçlarını ölçülü kullanmalıyız.

İnternet ve bilişim teknolojisi, bilgiye daha hızlı erişim konusunda katkı sağlamasına rağmen, bilginin doğruluğuna her zaman hizmet etmemektedir. Kötü amaçlı birçok yazılım ve virüsler, tüketiciyi aldatmaya yönelik reklamlar, kişilerin mahremiyetini açığa vuran kötü niyetli paylaşımlar gibi birçok faktör insan yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Teknolojinin son derece iyi bir seviyeye geldiği bu dönemde özellikle gençler arasında yaygın olan sosyal medya araçları bilinçli kullanılmamaktadır. İnternet ve bilişim doğru şekilde kullanılmadığı takdirde, zaman yönetimi de sağlanamamaktadır. Oysa zaman, insan için en değerli sermayedir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir hadis-i

64. *Buhârî, İstikraz, 2.*
65. *Buhârî, İman, 39.*

şerifinde insanların zamanın değerini bilmediklerini şu sözler ile ifade etmiştir: *“İki nimet vardır ki, insanlar onlar hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit.”*[66] Sevgili Peygamberimizin asırlar öncesinde ifade ettiği bu gerçek, günümüzde son derece anlamlı hâle gelmiştir. Kitle iletişim araçlarını kullanırken zaman israfından kaçınmalıdır. İnsanın kendisine, ailesine ve en önemlisi Allah'a (c.c.) karşı sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır. Sanal ortamda gereksiz geçirilen vaktin, sorumlulukları yerine getirmeye engel olmamasına dikkat edilmelidir.

Dinimiz her konuda dengeli olmayı tavsiye etmektedir. Dolayısıyla teknolojiyi de doğru ve ölçülü kullanmak gerekir. Bu süreçte medyanın, doğru ve güvenilir bilgilerle halkın ahlaki ve dinî eğitimine yönelik programlara yer vermesinin de önemi kaçınılmazdır.

Müslüman her yerde sorumluluklarının bilinciyle hareket etmelidir. Sanal dünyada söylediği sözlerin de hesabını vereceğini unutmamalıdır. Kendi adını kullanmadığı durumlarda bile sorumlu davranmalı, yalan söylememeli, kötü sözleri yaymamalı, dedikodu yapmamalıdır. Allah'ın (c.c.) gerçek hayatta haram kıldığı her şeyin sanal hayatta da haram olduğunu bilmelidir. Cinsel, alkol ve şiddet içerikli yayınlardan uzak durmalıdır. Güvenli ya da resmî olmayan sitelerde kimlik ve telefon numarası gibi kişisel bilgiler paylaşılmamalıdır.

Kişi kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa, başkalarına da öyle davranmalı, yapılmasından rahatsızlık duyduğu bir davranışı başkalarına yapmamalıdır. Sosyal medyada yazılan, paylaşılan her şeyin bir sorumluluğu bulunmaktadır. Her paylaşımın Allah (c.c.) katında silinmediği unutulmamalıdır.

İnsanların bilgilerine izinsiz bir şekilde ulaşmaya çalışmak, işletim sistemlerine girmek kul hakkı ihlalidir. Sosyal ortamda gereksiz mesajlar göndermek ve insanları rahatsız etmek de aynı şekilde kul hakkına girer. Dolayısıyla sosyal paylaşım sitelerinde her türlü söz ve fiile dikkat etmek hem dünya hem de ahiret hayatı için önem arz etmektedir. Sosyal medyada paylaşılan bilginin doğru ve güvenilir olduğundan emin olunmalı, doğru olmayan bilgi paylaşılmamalıdır.

Teknoloji bağımlılığı zararlı bir alışkanlıktır.

HATIRLAYALIM

Her yerde olduğu gibi gazete, dergi, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarında da kul hakkına dikkat edilmelidir. Kitlelere ulaşan araçlarda söylenen bir sözün, yazılan bir yazının milyonlarca kişiye ulaşabileceği gerçeğini unutmamak gerekir. Yalan, iftira ve gıybetin burada da günah olduğu bilinmelidir.

66. Buhârî, Rikak, 1.

Günümüz insanının vazgeçilmez iletişim aracı haline gelen telefonların da doğru kullanılması gerekmektedir. Her şeyden önce telefonla konuşmanın adabına riayet edilmeli, başkalarına rahatsızlık verilmemelidir. Kişi, telefonla arama yaptığı zaman önce selam vermeli ve kendini tanıtmalıdır. Konuşmayı uzun tutmamalı, karşısındaki insanı fazla meşgul etmemelidir.

Kalabalık grupların bulunduğu cami ve mescitlerde, konferans, seminer gibi toplantı yerlerinde ve hastanede telefonun sesi kapatılmalı; yüksek sesle konuşulmamalıdır. Sessiz olunması gereken bu tür ortamlarda bilinçli davranılmalıdır. Telefonun tamamen kapatılması gereken yerlerde duyarlı davranılmalı; toplumun huzuru bozulmamalıdır.

YAZALIM

Toplum içinde konuşurken nelere dikkat etmeliyiz? Yazınız.

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

DEĞERLENDİRME SORULARI

A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- Selamlaşmak toplum hayatında hangi faydaları sağlamaktadır?

2- “Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.”(Bakara suresi, 168. ayet.) ayet-i kerimeyi yeme içme adabı açısından açıklayınız.

3- Müslüman bir kimsenin giyim kuşamda öncelikleri neler olmalıdır? Yazınız.

4- “Hasta ziyareti yapan kişi, (hastanın yanından) dönünceye kadar kendisini cennete ulaştıracak bir yol üzerindedir.” (Müslim, Birr ve Sıla, 39.) hadis-i şerifi çerçevesinde hasta ziyaretinin önemini anlatınız.

5- İnsan hangi amaçlar için seyahat eder? Hangi tür seyahatin kişiye faydası vardır? Açıklayınız.

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

6- Aşağıdakilerden hangisi yeme-içme adabına uygun davranışlardan biri <u>değildir?</u>

A) Herhangi bir yere yaslanmadan yemek
B) Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak
C) Yemek yerken tabağın ortasından başlamak
D) Yemeğe besmele ile başlamak
E) Yemekten sonra Allah’a (c.c.) şükretmek

7- Aşağıdakilerden hangisi medya iletişim araçlarını kullanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan biridir?

A) Kişilerin izni olmadan telefon numaralarını başkaları ile paylaşmak
B) Başkalarının şifrelerini ele geçirip sosyal medya hesaplarını kullanmak
C) Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşmak
D) Kişiler hakkında doğruluğu kesin olmayan bilgileri paylaşmak
E) Cami, mescit gibi toplantı yerlerinde telefonu sessize almak

8- Müslüman’ın giyim kuşamdaki ölçüsü ne olmalıdır?

A) Gösterişli ve pahalı olmalı
B) Temiz ve uyumlu olmalı
C) İhtiyacından fazla olmalı
D) Giyim tarzında belirleyici olan moda olmalı
E) Giyinmeyi tek amaç hâline getirmeli

9- Aşağıdakilerden hangisi alış veriş adabına uygun davranışlardan birisidir?

A) Malı değerinin üzerinde satmak
B) Malın kusurunu gizlemek
C) Ölçü ve tartıya riayet etmemek
D) Helal ve haram ölçüsüne dikkat etmemek
E) Satıcı ve alıcı arasında rızaya dikkat etmek

C Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanlarına (D), yanlış olanların yanlarına ise (Y) yazınız.

10- (.......) Temiz olmayan yerlerde selam verilmez. Çünkü selam Allah'ın (c.c.) isimlerindendir.

11- (.......) Yediğimiz gıdaların helal ve temiz olması gerekir.

12- (.......) Giyinmekte riya ve büyüklenmeye sebep olan davranışlardan kaçınmak gerekir.

13- (.......) Resulullah (s.a.v.) yolculuk için salı gününü tercih ederdi.

14- (.......) Yolcunun ve hastanın duası makbul dualardandır.

15- (.......) Selam aldıktan sonra "merhaba" demek müstehabdır.

Ç Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

aldatan - Müslümanlardan - temiz tut -
emin ve doğruluktan ayrılmayan - nerede bulursa alır - sadakadır

16- "Bizi yediren, içiren ve .... kılan Allah'a hamd olsun." (Ebû Dâvûd, Et'ime, 52.)

17- "Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni .... " (Müddessir suresi, 3-4. ayetler.)

18- "... ticaret ehli; peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir." (Tirmizî, Buyû', 4.)

19- "Hikmet mü'minin yitiğidir: Onu .... " (İbn Mâce, Zühd, 15.)

20- "Güzel söz .... " (Buhârî, Edeb, 34.)

21- "Bizi .... bizden değildir." (Müslim, İman, 164.)